

MOŠĖ KULBAKAS

VILNIUS

MOŠĖ KULBAKAS

VILNIUS

Lietuvių, anglų, prancūzų, vokiečių,
lenkų, rusų ir jidiš lalbomis

Žara

Sudarytojas
ALFONSAS BUKONTAS

Dailininkas
BRONIUS LEONAVIČIUS

Už pagalbą rengiant tekstus jidiš kalba dėkojame
Larai Lempertienei ir Simonui Gurevičiui

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama
Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos
Nacionalinės bibliografijos duomenų banke.

Visos teisės saugomos.

Jokia šio leidinio dalis be rašiško leidėjų leidimo negali būti atkuriamą,
saugoma duomenų paieškos sistemose ar perduodama bet kokia forma
ar bet koku būdu elektroninėmis, mechaninėmis, fotokopijavimo,
įrašymo, nuskaitymo arba kitomis priemonėmis.

© Alfonsas Bukontas, Bronius Leonavičius,
Nathan Halper, Anne Rabinovitch, Andrej Jendrusch,
Alicja Rybalko, Vitalij Asovskij,
Leidykla „Žara“, 2023

Parengė spaudai ir išleido leidykla „Žara“
Rygos g. 6-158, LT-05270 Vilnius.

ISBN 978-9986-34-402-5

TURINYS

Vilnius

15

Vilna

21

Vilna

27

Wilna

33

Wilno

39

Вильнюс

45

ווילנזע

9

Žodyje išsaugotas miestas

Žydų literatūros klasikas Mošė Kulbakas gimė 1896 m. istorinėje Lietuvoje, Smurgainių miestelyje, kuris garsėjo didikų Radvilų įkurta meškų dresiravimo akademija bei sumaniais dervadegiais, odininkais ir sielių plukdytojais. Gausioje Kulbakų giminėje šiais amatais užsiimančių nestigo, ir tai teikė spalvingos medžiagos būsimojo poeto lyrikai. M. Kulbakas augo religingoje žydų šeimoje ir įgijo tradicinį išsilavinimą – nuo hederio iki ješivos, tad ir eiliuoti pradėjo hebrajiškai. Tik vėliau kūrybai pasirinko jidiš kalbą. Pirmasis dvidešimtmečio poeto eilėraštis „Žvaigždutė“ („Šterndl“) pasirodė Vilniaus žydų literatūriniame žurnale ir tapo liaudies daina. Prasi-dėjus I pasauliniam karui, M. Kulbako tėvai ir visi jo artimieji atsidūrė Minske, o jis pats mokytojavo Kaune našlaičių prieglaudoje. Nuvažiavęs į Minską, ilgai ten neužtruko ir 1919 m. atvyko į Vilnių, atsiveždamas krūvą rankraščių ir viltį įsikurti šiame mieste. 1920 m. čia išėjo pirmoji M. Kulbako poezijos knyga „Dainos“ („Širim“).

Karo sumaištis bei politinės kovos buvo sujaukusios Vilniaus socialinį ir kultūrinį gyvenimą, ir be lėšų bei profesijos atvykusiam jaunuoliui teko patirti daug negandų. 1920 m. jis išvažiuoja į Berlyną ir mėgina įstoti į universitetą, tačiau ir ten jį lydi nesėkmė. Skursdamas ir versdamasis iš atsitiktinio uždarbio, Berlyne M. Kulbakas daug skaito, lanko teatrus ir parodas, susipažįsta su modernios jidiš ir Vakarų kultūros reiškiniiais. 1923 m. jis grįžta į Vilnių kaip subrendęs kūrėjas, išmanantis ir miestelių žydų folklorą, ir viduramžių mistiką, ir XX a. jidiš bei pasaulio literatūrą. Vilniuje M. Kulbakas gauna mokytojo vietą žydų gimnazijoje ir mokytojų seminarijoje, o visą likusį nuo darbo laiką skiria kūrybai. Vienas po kito pasirodo jo kūriniai: drama „Jokūbas Frankas“ (1923), romanai „Mesijas, Efraimo sūnus“ (1924), „Pirmadienis“ (1926). Periodikoje nuolat spausdinami eilėraščiai ir poemos, taip pat kritikos straipsniai apie žydų literatūrą. 1927 m. M. Kulbakas išrenkamas Pasaulinio žydų PEN centro prezidentu. Vilniuje poetas sukuria šeimą, susilaukia pirmagimio sūnaus Elijo. Vilniaus laikotarpį daugelis M. Kulbako kūrybos tyrinėtojų laiko pačiu sėkmingiausiu ir laimingiausiu. Kai

poem returns again to the trope of a Psalter, and the power of religious idealism – which is not affected by poverty nor by suffering – is clarified. But in exile the weary soul at times becomes dulled, shrinks into itself and fails to notice external beauty. It is then that the disastrous contrast between the beauty of nature in Vilnius, of the Neris River as it flows into the city – “translucent beauty” – and the blind windows of the ghetto becomes clear. Finally, the author, having traveled along concentric paths of thought as if along the narrow medieval streets of the quarter – once again repeats the motif of the dark talisman. Vilnius, having concentrated within itself all the powers of the spirit, is a revival and a defense against all that which is evil and immoral, a talisman set into Lithuania like a jewel into a ring. The doubt that gnaws the soul disappears, the boundary that separates man from his surroundings crumbles, and a joyous melody of confluence rings out: “I am the city!” The poem ends with a perpendicular that cuts the plane of the city, taking the reader’s gaze into space and to the constellations.

* * *

M. Kulbak, in Minsk, as he had been accustomed, sank as if into oblivion into his writing – he wrote the satirical poem “Child Harold from Disner” (1933), the chronicle of his family “Zelmenyane” (I v. 1931, II v. 1935), and the drama “The Thief Boitre” (1936) which S. Micheols staged in Moscow. But neither his thoughts nor his talent conformed to the Soviet ideological understanding of art. The poet was declared an “enemy of the people,” was accused of being a member of an anti-Soviet organization and an agent of the Polish intelligence service, and was executed on October 29, 1937 (though he was “rehabilitated” in 1956). To this day, we do not know where he was imprisoned or where he was buried.

A few years later the flood of Nazism washed across Europe, destroyed Jewish civilization and culture here, and together with it Lithuania’s Jerusalem.

But the poet’s word withstood the raging hatred, violence, and mass murders. In it, protected, pulses and sparkles with life’s enchanting colors – from the other side of time – Lithuania’s Jerusalem.

Alfonsas Bukontas

Aukštutinė pilis ir Katedros varpinė nuo Žaliojo tilto

VILNIUS

1

Su talesu vaikšto kažkas tavo mūrais.
Naktį liūdėdamas vienišas budi mieste.
Įsiklauso: seni pereinami kiemai ir šventyklos
Aidi lyg apdulkėjus, užkimus širdis.
Tu esi psalmynas iš geležies ir iš molio;
Kiekviena siena – melodija, kiekvienas akmuo – malda,
Kai liejasi mėnesiena į kabališkas gatves
Ir iškyla tavo stingdantis nuogas grožis.
Liūdesys – tavo džiaugsmas, bosų gilių džiugesys
Choro dermėj, tavo šventės – budynės,
Ir tavo paguoda – spinduliuojantis skurdas
Lyg priemiesty vasaros tylūs ūkai.
Tu esi Lietuvon įstatytas tamsus talismanas,
Apipintas kerpėm ir samanom pilkom;
Kiekviena siena – pergamentas,
kiekvienas akmuo – šventas raštas,
Išdėlioti mįslingai ir praskleisti nakčia,
Kai ant senos sinagogos sustiręs vandens nešėjas
Stovi ir barzdą užvertęs skaičiuoja žvaigždes.

2

Naktį liūdėdamas vienas budžiu aš mieste:
Nė garso aplink. Riogso namai – skudurų krūvos,
Vien kažgi kur aukštai lajinė žvakelė laša ir mirksi, –

Pastangų nugludinti kaulai – smailūs, tvirti;
 Plieninio bundisto raudoni karšti marškinėliai,
 Pas žilą Bergelsoną skubantis mėlynas mokinys,
 Ir jidiš kalba – ažuolo lapų vainikas
 Ant šventiška kasdienių vartų miestan.
 Pilkšva jidiš – tai spindesys primerktuose languose, –
 Tai aš kaip keleivis prie šulinio pakelėje
 Sėdžiu ir jos šiurkščių garsų klausausi.
 O gal tai kraujas taip garsiai kunkuliuoja manyje?
 Aš miestas esu! Tūkstančiai durų į pasaulį,
 Į apskretusią šaltą mėlynę – stogai virš stogų.
 Aš – pajuodus liepsna, godžiai laižanti sienas
 Ir svetur žėruojanti aštrioje litvako akyje.
 Aš – pilkuma! Aš – pajuodus liepsna! Aš – miestas!

6

Ir ant senos sinagogos sustiręs vandens nešėjas
 Stovi ir barzdą užvertęs skaičiuoja žvaigždes.

Vertė Alfonsas Bukontas

Žvelgiant į Vilniaus universiteto Šv. Jonų bažnyčios varpinę

VILNA

1

Someone in a tales is walking your rooftops.
Only he is stirring in the city by night.
He listens. Old gray veins quicken – sound
Through courtyard and synagogue like a hoarse,
dusty heart.

You are a psalm, spelled in clay and in iron.
Each stone a prayer; a hymn every wall,
As the moon, rippling into ancient lanes,
Glints in a naked and ugly-cold splendor.
Your joy is sadness – joy of deep basses
In chorus. The feasts are funerals.
Your consolation is poverty: clear, translucent –
Like summer mist on the edges of the city.
You are a dark amulet set in Lithuania.
Old gray writing – mossy, peeling.
Each stone a book; parchment every wall.
Pages turn, secretly open in the night,
As, on the old synagogue, a frozen water carrier,
Small beard tilted, stands counting the stars.

2

Only I am stirring in the city by night.
No sound. Houses are rigid – bales of rag.
A tallow candle flutters, dripping,